

egy szerzőt visel. Nem készült ugyanis csak a könyvtárszobában, hanem az iskolából nőtt ki. Eppen ezért bízunk benne, hogy a rövidesen megjelenő másod-
dik kiadásban a kifogásolt részek elmaradnak s néhány feltétlenül szükséges
módszertani kérdés, mint például a tankönyv, a tankönyv és tanár, a tankönyv
és a tanuló, a tankönyv és az atlasz egymáshoz való viszonya, a számonkés-
zepe a földrajzi oktatásban, a különféle grafikonok és diagrammok értékelése
és alkalmazása, az újabb típusú domborművű térképek (Scharf-Thurner, Wen-
schoff), a vetített képek módszeres feldolgozása, a plasztilinmunkák stb., hogy
csak a feltűnőbbeket említsük, szintén tárgyalásra kerülnek. *Karl János.*

Reitzer Béla: A proletárnevelés kérdéséhez. (Közlemények a szegedi Ferenc
József Tudományegyetem Pedagógiai Lélektani Intézetéből. III. sz.
108. I. *Várkonyi Hildebrand* előszavával.)

A szerző munkájának kiindulópontja az az — Imre Sándor pedagógiai
szemináriumában tartott — előadás, amelyen a proletárnevelésről szóló egyik
elméleti művet ismertette.¹ Ezt az eredeti jellegét a bevezetés szavai szerint
megtartotta; mondanivalóját itt is az említett munka megbeszéléséhez kap-
csolja. Lemond így a kommunista nevelélmélet kérdéseinek monografikus tár-
gyalásáról, a mű figyelmes olvasása azonban arról győz meg, hogy a szerző
ígéretéhez híven a tanulmány mégsem maradt „egy konkrét mű ismertetése
és bírálata“. Az alapul vett munka ismertetése, tételeinek nevelélméleti, tár-
sadalompolitikai és társadalomgazdasági szempontból való megvizsgálása az
egész kommunista nevelélmélet bírálatává szélesedik.

A mű tárgya két nagy, középponti jelentőségű problémacsoport: a kom-
munista nevelélmélet állásfoglalása a családi neveléssel szemben s a kommu-
nizmus nevelési programja és műveltségideálja. Ezek kritikai megvilágítása
tulajdonképpen az egész elmélkedési iránynak szembeállításra egy objektív, jól
átgondolt és világosan megfogalmazott nevelélméleti meggyőződéssel, egyúttal
azonban leszámolás mindazokkal a benső ellentmondásokkal is, amelyek ennek
az elsősorban az osztályharcra beállított társadalompolitikai mozgalomnak
végső indítékai.

A könyvnek egyik nagy erőssége az, hogy kellő felkészültséggel szélesíti
ki a támadási felületet. A szerző nemcsak a nevelés kérdéseiben való alapos
tájékozottsággal fogott munkájához, hanem felhasználva szociológiai, közgaz-
daságtani és társadalomtörténeti szakismereteit, szigorú és körültekintő logi-
kával feszít bomlasztóvá minden legkisebb rést ezen az elméletépületen, s
kimutatja, hogy „a kommunista nevelélmélet a nevelélmélet forradalma
helyett a forradalomra való nevelés elméletét nyújtja“ (63).

Jól látja ő is, hogy a kapitalista industrializmus tényleg lerombolta
a *családi élet* nevelő funkcióinak egy részét, hogy a proletárellet sivárságai két-
ségtelenek (24, 25), hogy magának a mai polgári társadalmi rendnek is súlyos
és még megoldatlan kérdése a családi nevelés, de kimutatja a kommunista

* *Edwin Hoernle: Grundfragen der proletarischen Erziehung.* Berlin, 1929.
209 1.

elmékedés családellenes célzatainak éppen nem a család mai válságos helyzetéből eredő forrásait. Meggyőző érveléssel mutat rá arra, hogy a családi és magántulajdoni intézmény korrelativitása nem olyan egyszerű, mint amilyenek a kommunista társadalomelmélet képzeli, s éppen az orosz példával illusztrálja azt is, hogy a gazdasági berendezkedés radikális változásának a családi együttélés terén csak igen csekély, alig észrevehető változás felel meg. Rámutat arra, mennyire képtelen ez a racionalista-materialista okoskodás megérteni és méltányolni, sőt esetleg a maga sajátos céljaira felhasználni is azokat az irracionális összetevőket, amelyek a családi életben oly fontos szerepet játszanak. S kimutatja annak a tételnek hamisságát is, amely szerint „a család megszűnővén termelőközösség lenni, egyúttal elyesztette arra való alkalmasságát is, hogy nevelőközösség legyen“. E tétel ellen való érvelésében nemcsak az a belátás ad a kritikának kezébe értékes fegyvereket, amely szerint a kommunizmus a családi életnek emez egy funkcióját azonosítja magával a családdal, hanem különösen az a felismerés, hogy itt a kommunista nevelésemélet a nevelés célját a gazdaságtechnikai előkészítéssel azonosítja. Egyik be nem vallott, mert következményeiben végig nem gondolt tévedése a kommunista elmékedésnek éppen az, hogy csak ilyen indokolatlanul megszükkített formában látja a család nevelési funkcióját akkor, amikor a családi élet hagyományos formájának felbomlását akarja szükségszerűnek bemutatni; azonban amikor a családi nevelés megszűntetésének követelményét állítja fel, maga is avval érvel, hogy a kommunizmus végcéljainak megvalósítását éppen a család mai szervezete akadályozza meg. A család olyan, szándékosan alakító, tehát nevelő erők forrása, amelyeknek hatalma ellen való védekezést ő is szükségesnek tartja.

Végeredményben egészen helyesen látja a szerző, hogy a kapitalizmus elleni küzdelem — vélt — taktikai érdeke diktálja a kommunizmusnak a családi élet és nevelés mai formája elleni kíméletlen harcot (I. a 39. l. idézetét), de jól látja egyúttal azt is, hogy itt is, mint mindenütt, az egész érvelés felépítésében „logikai elveszítés“ történik az osztályharc érdekében. A proletárkollektivitás megalakulásának, a proletártömegek homogén integrálódásának igazi akadályai ugyanis tulajdonképpen korántsem a családi együttélés terén vannak: „az a tény, hogy a proletár nemcsak a pártszervezethez, hanem más szervezethez, pl. a családhoz is tartozik, apriori egyáltalában nem jelent veszélyt a proletártömegek kollektív egységére, mert a legkülönbözőbb szervezetek is egységes magatartást mutathatnak fel egymás között, ha tagjaik bizonyos funkciói azonos tartalommal folynak le“. (56.)

Ugyanilyen egyoldalúságokat és benső ellentmondásokat rejt magában a *kommunizmus nevelési programja* is, amely egyrészt a nevelés teljes tehetetlenségét hangsúlyozza a társadalom fejlődésére vonatkozóan, másrészt azonban elismeri azt, „hogy a nevelés, mint az osztályharc eszköze, a kapitalisták kezében meg képes gátolni a fejlődés dinamikáját“ (69). Érdekesekek és értékesek itt, ebben a fejezetben azok a részek, amelyekben a szerző egyrészt a nevelés egyoldalú társadalmi determináltságát valló felfogásról, másrészt pedig a nevelés alapvető fogalmának indokolatlan, de a kommunista ér-

velés során — úgy látszik — itt szükségessé vált tágitásáról s a felnőtt- és a gyermeknevelés elvtelen azonosságáról beszél.

A *proletár műveltségideál* Marxnak abból a tételéből ered, amely szerint a „kommunista nevelésnek politechnikus munkanevelésnek kell lennie“. Nagyon tanulságos annak az eltorzulásnak kimutatása, hogyan válik ebből a nevelési eszményből, amely eredetében még magán viseli a német idealista pedagógika szellemének nyomait, az újabb kommunista ideológiában csupán a sokoldalú specialista ideálja. „Olyan politechnikus képzésforma, amely egyszerűen csak növeli a specialista készségek számát, az ember instrumentális-technikai készségét esetleg végtelékig finomítja, de amelynél a totális ember éppúgy kimarad a munkából, mint eddig“ (87).

Éz a rövid, vázlatos áttekintés nem ad teljes képet ennek a tanulmánynak gondolatmenetéről. Annak a logikai készségnek finom érzékenységéről, amely szinte minden oldalon harcrakész és jól felszerelt dialektikus ügyességgel fedi fel a kommunista elmékedés gyengéit. Abban a gyarapodásban, amellyel a munka olvasása jár, nem utolsó helyen áll egynehány nevelésméleti és társadalomfejlődéstani fogalom tisztázása.

Ha valamit sajnálnunk lehet, az csak egyetlenegy körülmény. Nem egészen könnyű feladat ezekhez az igazi benső értékekhez hozzáférközni. Nemcsak tömött, itt-ott talán túlterhelt a gondolatmenet, a világos áttekintést zavaró érvelésszalaknak összeszövődöttsége, hanem maga a kifejezés készsége, a nyelvi formába öntés közvetlensége is szenvedett az állandóan éber és csakis a minden tekintetben való meggyőzésre koncentrált figyelem által.

Tettamanti Béla.

Dr. Vincze Frigyes: A középfokú kereskedelmi szakoktatásügy hazánkban és a külföldön a 19. század ötvenes éveitől napjainkig. A Studium kiadása, Budapest. 370 l.

Éz a mű voltaképen folytatása és befejezése szerzőnk 1930 őszén „A szaknevelési gondolat fejlődése a modern szakoktatásügynek a 19. század közepe táján történt kialakulásáig“ címmel megjelent munkájának, amelyet a M. Tud. Akadémia 1915-ben a Magyar Kereskedelmi Csarnok Széchenyidíjjával tüntetett ki. Öt fejezetre oszlik. Ezek sorjában a pesti kereskedelmi testületek iskolaalapító törekvéseit, a Budapesti Kereskedelmi Akadémia és a külföldi középfokú kereskedelmi iskolák fejlődéstörténetét, majd a felső kereskedelmi iskola tanítástervének történeti kialakulását, végül ennek az iskolatípusnak a legkülönbözőbb és legfontosabb nézőpontokból vett rendeltetését világítják meg plasztikusan, élesen és színesen.

A hazai kereskedelmi szakoktatás megindulásának bemutatása után a Pesti Kereskedelmi Akadémia fokozatos kiépülésének megrajzolásával párhuzamosan szerzőnk feltárja előttünk időrendben a történeti Magyarország valamennyi, számszerint 74 (mégpedig 54 fiú és 20 női) felső kereskedelmi iskolájának megalapítását és sorsuk fordulását mind a mai napig.

S amikor szerzőnk könyvének 5. fejezetében a mai 49 felső kereskedelmi iskola rendeltetését vizsgálja földrajzi fekvésük, az iskolaszékhelyek és kör-